

INDIANERNA OCH INKRÄKTERNA

FÖRE COLUMBUS

Vi ha nu följt de stora och de små upptäckarnas färder allt från Hearne och Mackenzie, som var på sitt håll nådde ut till Ishavet, ner till Tierra del Fuego, där Magellan och Drake voro bland de första att riva undan de skymmande slöjorna.

När vi nu med lån från många författare fogat samman denna kavalkad av conquistadorer, jesuiter, pälsjägare, pathfinders och voyageurs, kännes det till sist som en plikt att söka orientera oss i den stora frågan: med vad rätt kommo dessa främlingar, vilka så högljutt och övermodigt åberopade sina kristna gudomligheter, men likafullt i strid mot bergspredikans grundsanningar rövade de inföddas land, dödade deras män, togo deras kvinnor, slogo deras barn och plundrade deras gravar?

I Gamla världen är frågan om äganderätten till jorden ytterst komplicerad. Gå vi exempelvis till länderna kring östra Medelhavet, finna vi nästan överallt, att äganderättshandlingar av skilda åldrar och växlande nationalitet ligga travade över varandra. Hela folk ha vandrat, trängande framför sig andra svagare, marken har darrat under mäktiga härars tramp. Och flottor fulla av stridslystna män ha härjat på blommande kuster. Och ändå når vår historiska kunskap endast ner mot begynnelsen av metallåldrarna. Men från ännu mycket äldre tider, från den slipade stenens och från den endast slagna stenens mycket fjärran gryningsåldrar ha vi tecken från stora folkvandringar. Klimatet har i kvartär tid växlat inom mycket vida yttergränser, havet har dragit sig undan och under ett annat tidsskede åter ryckt fram. Och under skiftande klimat och stora strandförskjutningar ha människovågorna böljat fram och åter. Det hela är ett ytterst komplicerat men just därför fascinerande studium.

I Nya världen är problemet mycket enklare. Troligen under äldre stenåldern färdades flockar av mongolider över Berings sund, och dessa emigrantgrupper bildade grundstommen till Amerikas förhistoriska befolkning. Före dem fanns där en rik däggdjursfauna, men inga människor. De voro i allra djupaste mening nybyggare. De togo i besittning ett folktomt land. Visserligen är det möjligt, snarast t. o. m. troligt, att nya inflytelser från Asien nått Amerika långt efter de första

emigrantskarornas avfärd. Men bilden synes dock i det stora hela rätt enkel, sålunda att de mongolider, som under tidernas lopp blevo vad vi nu kalla indianer, äro världsdelen's första bebyggare. De ha full och oinskränkt rätt till Amerikas jord och vad den döljer. Det finnes ingen rättshandling äldre än deras.

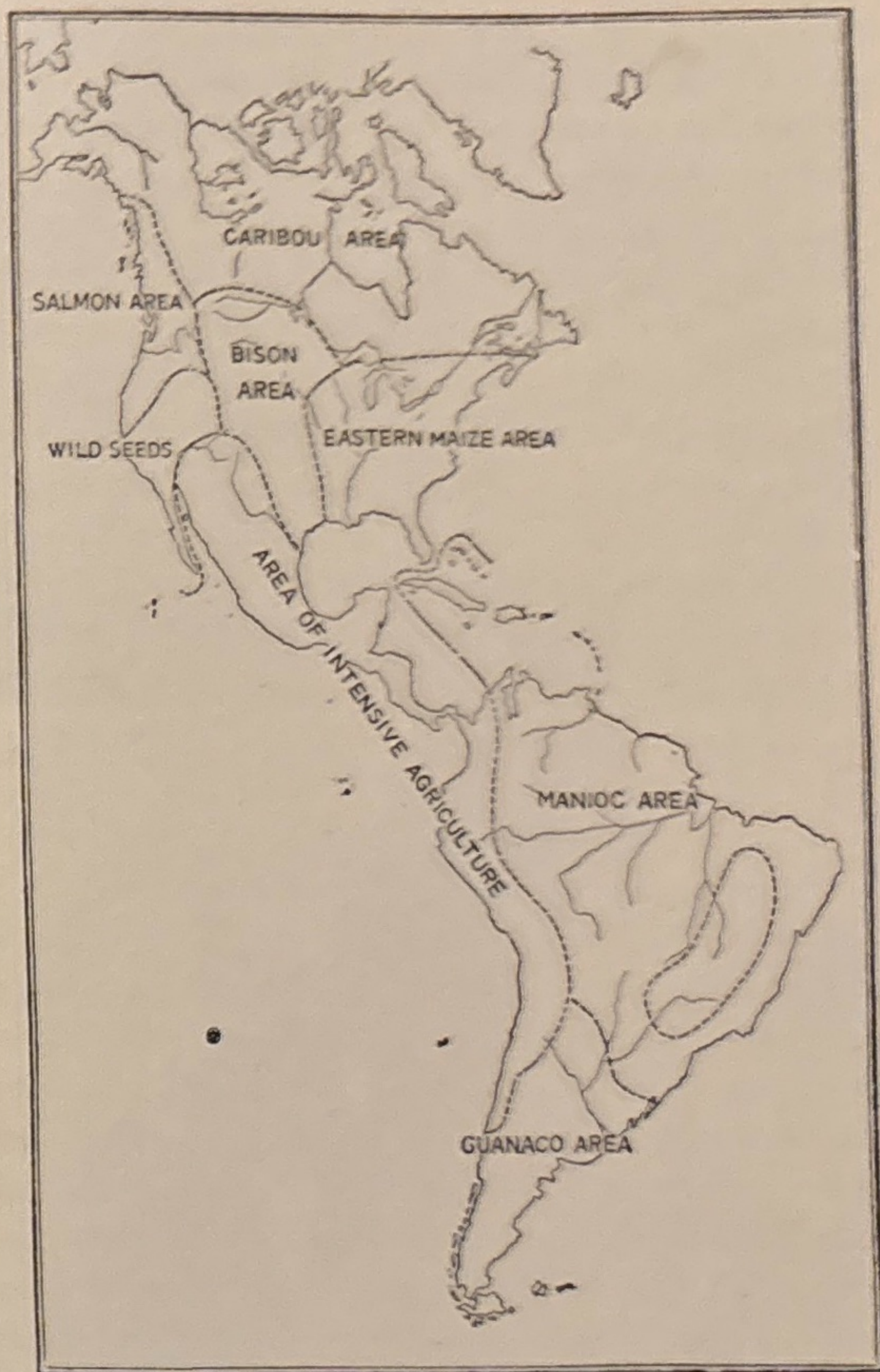
BRISTANDE SAMMANHÅLLNING

Hur har det nu gått till, att denna folkgrupp blivit tvungen att till lystna främlingar avstå så ofantliga och så skiftande naturrikedomar?

Ja, först måste vi avge ett svar av generell art, som för oss ett gott stycke fram mot gåtans lösning. Olyckligt nog för indianerna hade de, före blekansiktenas ankomst, ej hunnit upp till en kulturutveckling, som gjort det möjligt för dem att känna och handla som *en* folkstam. Tanken på ett panamerikanskt förbund till gemensamt skydd blev aktuell först nära ett halvt årtusende senare, och de ledande i detta förbund blevo de nya herrarna, sedan de skurit ner landets rättmätiga ägare till en *quantité négligeable*.

Indianerna utgjordes 1492 av snälla och vänliga tainos, stridbara och kannibaliska kariber, lärda mayas, praktälskande och bloddrypande azteker, empirebyggande inkas och stolta frihetsälskande araukaner — alla dessa i Södern. I norra delen av den stora dubbelkontinenten funnos pueblobyggare i den ökenlika sydvästern, många buffeljagande stammar i mellersta Västern, irokeser, algonkiner och ett otal andra stammar i nordens stora och på pälsdjur rika skogar. Endast en gång, i Peru, hade det bildats ett amerikanskt storvälde. I Nordamerika uppstod det några gånger sammanslutningar av flera stammar, så t. ex. irokesförbundet, creek-konfederationen och pawnee-republiken. Men dessa voro lösliga och efemära grupperingar, fjärran från en även mycket anspråkslös statsbildning. Stammarna i sin tur sönderfölo i små grupper på några hundra individer, och mellan dessa rådde ett ständigt småkrig med raider för att röva skalper, kvinnor och annan egendom.

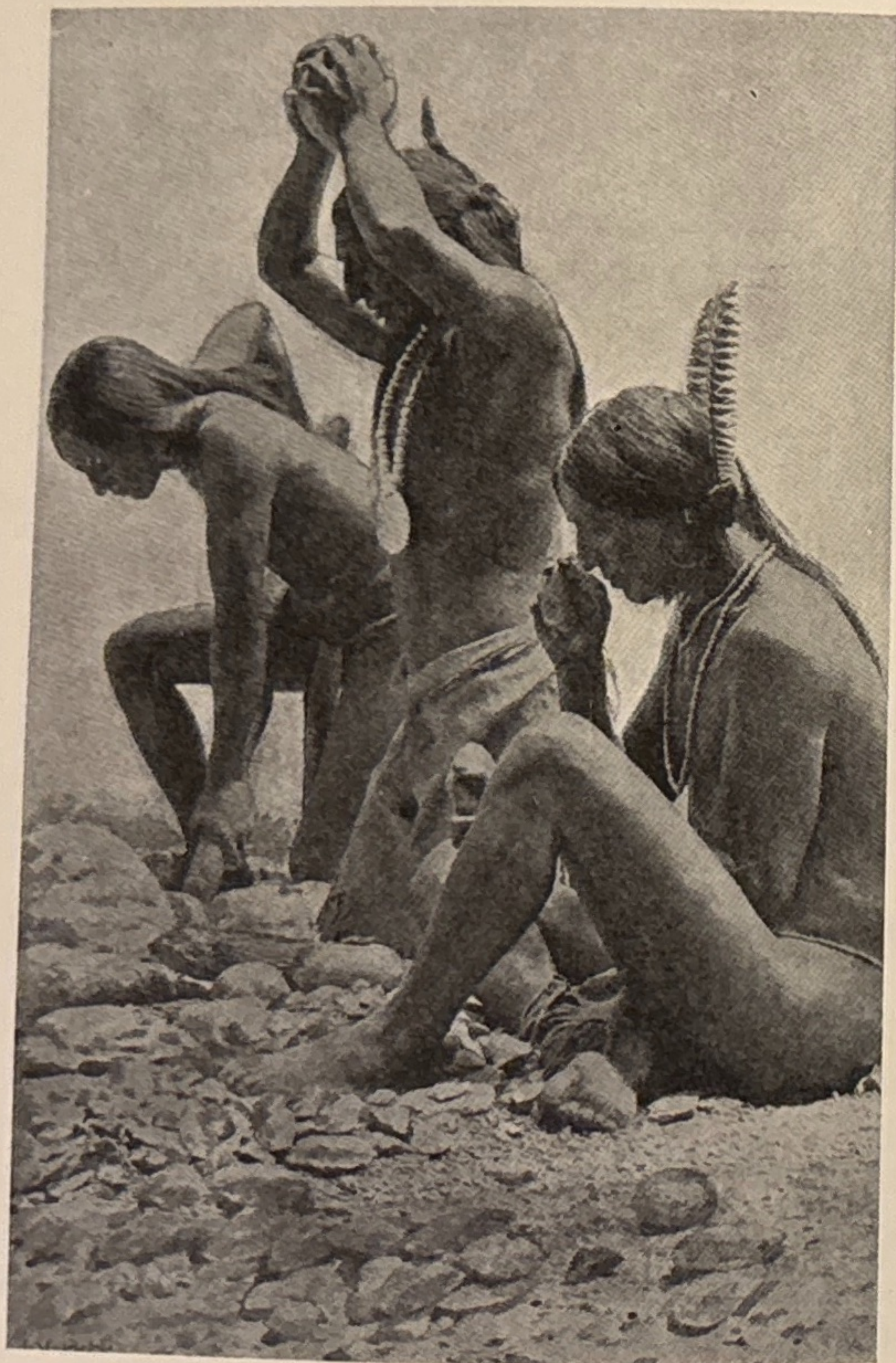
Den på ofantlig kunskap och personlig erfarenhet grundade bilden av den nordamerikanska indianen i Clark Wisslers mästerliga verk "Indians of the United States", 1940, visar oss en ras med oerhörd självbehärskning så vitt det gäller dess högst ceremoniösa uppträdande, men en i flera hänseenden asocial typ, om vilken Wissler faller det i vårt sammanhang synnerligen upplysande omdömet: "Disciplin i militär och politisk mening var

Födoämnesareor i
det förcolumbiska
Amerika. — Efter
Wissler.

otänkbar för indianen, även som ett medel till självbevarelse." Indianens sätt att föra krig är i detta fall mycket betecknande. Att plötsligt falla över sin (helst sovande) motståndare var vad han bäst föredrog. Blev han tillbakaslagen, gav han gärna upp försöket, och det var endast, då han i flock ställdes ohjälpligt mot väggen, som han stred med utomordentligt dödsförakt. Givetvis fanns det inom de hundra stammarna här och där ledare av stora mått, sådana som Geronimo, Svarta höken, Keokuk och Hiawatha, för att nämna endast några få av vitt skilda typer. Men de endast bekräfta regeln.

Det är ju möjligt, att detta klena betyg i disciplin, som vi givit den nordamerikanske indianen, ej obetingat gäller för hans sydamerikanske broder. Att peruanerna lyckades bygga upp en oligarki, som både i geografiskt omfång och i individens ovillkorliga underkastelse under staten likasom i högt fullkomnad social struktur hör till de mest häpnadsväckande i världshistorien, visar oss ju en indiansk statsbildning av högsta rang. Och ros fot är kanske också ett av de vackraste proven på ett skickligt genomkämpat krigs förmåga att bevara ett folks frihet.

*Indianerna slå sten-
redskap. — Efter
Holmes.*

Indianernas optiska telegraf. — Efter Annual Report Bureau of Ethnology, Washington, 1891.

Men som ett generellt omdöme, giltigt från Kap Horn till Stora Slavsjön, måste vi konstatera, att varhelst de vita inkräktarna ville böja en indianstam under sin vilja, fanns det alltid kringboende fientliga stammar, som voro villiga att vara med vid anfallet. Att Cortés aldrig lyckats besegra Montezuma utan sina ymniga indianska hjälptrupper och att algonkinernas kamp mot irokeserna under 150 år sammanföll med fransmännens och engelsmännens strider söder om S:t Lawrence, äro de berömdaste bland hundratal av exempel på riktigheten av vår sats om indianernas villighet att samgå med blekansiktena mot sina närmaste anförvanter. Det är ju naturligt, att dessa vildar ej kunde nå fram till en samkänsla inom en vidare horisont. Och för resten hur långt ha vi, de högt bildade vita, som vart tjugonde år "en famille" utkämpa de mest förödande krig, hunnit i rassamförstånd? Jo, på de sista två tre åren ha vi under en dödlig fara börjat känna oss, ej som européer, men åtminstone som västeuropéer.

GRÄNSEN VID RIO GRANDE DEL NORTE

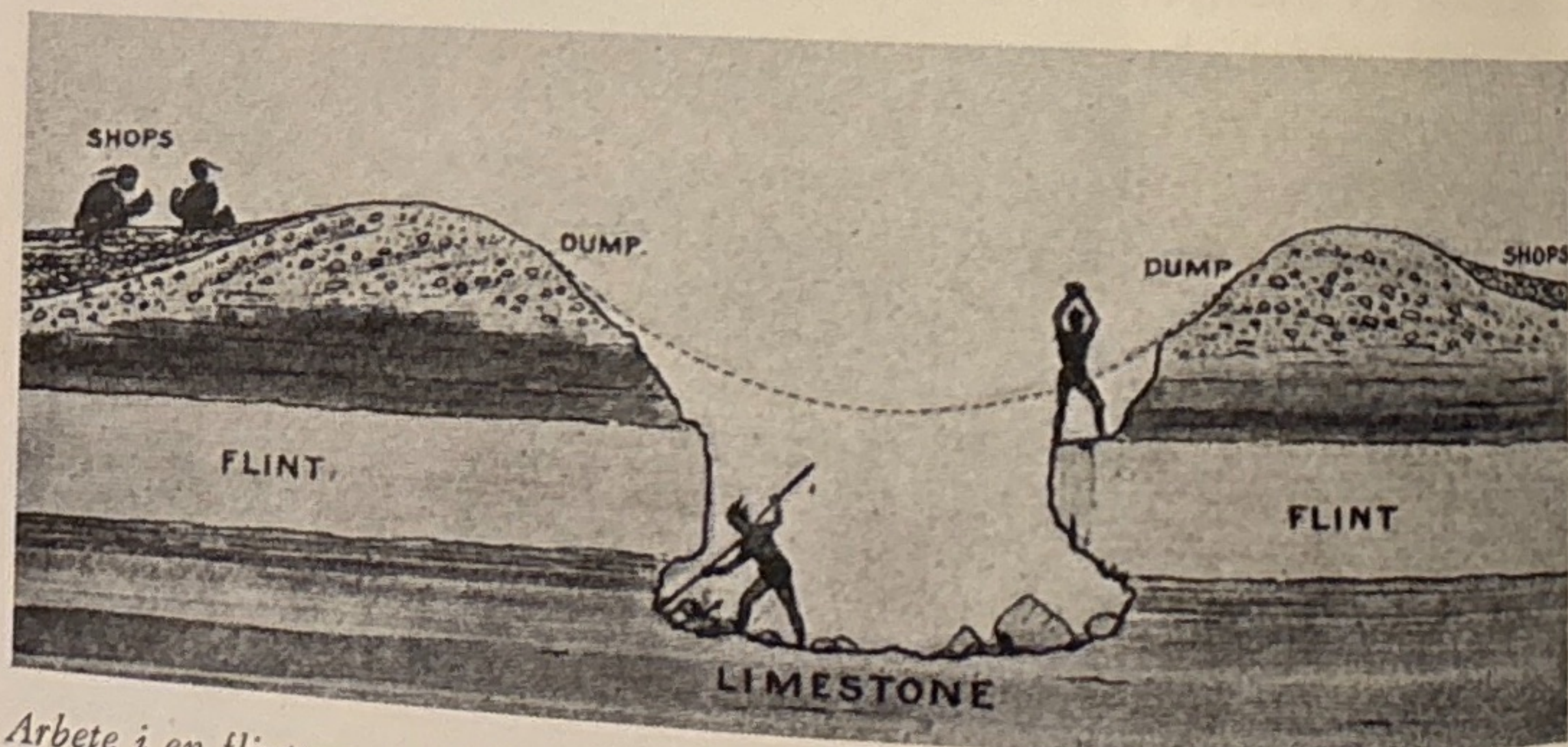
Vi ha hittills sysslat med indianernas inställning gent emot de främmande inkräktarna. När vi nu vända oss till problemets andra sida, måste

vi dra en gräns mellan Syd- och Mellanamerika å den ena sidan och Nordamerika å den andra. Gränsen går närmare bestämt längs Rio Grande del Norte eller med andra ord mellan spanskt i söder och anglosachsiskt i norr.

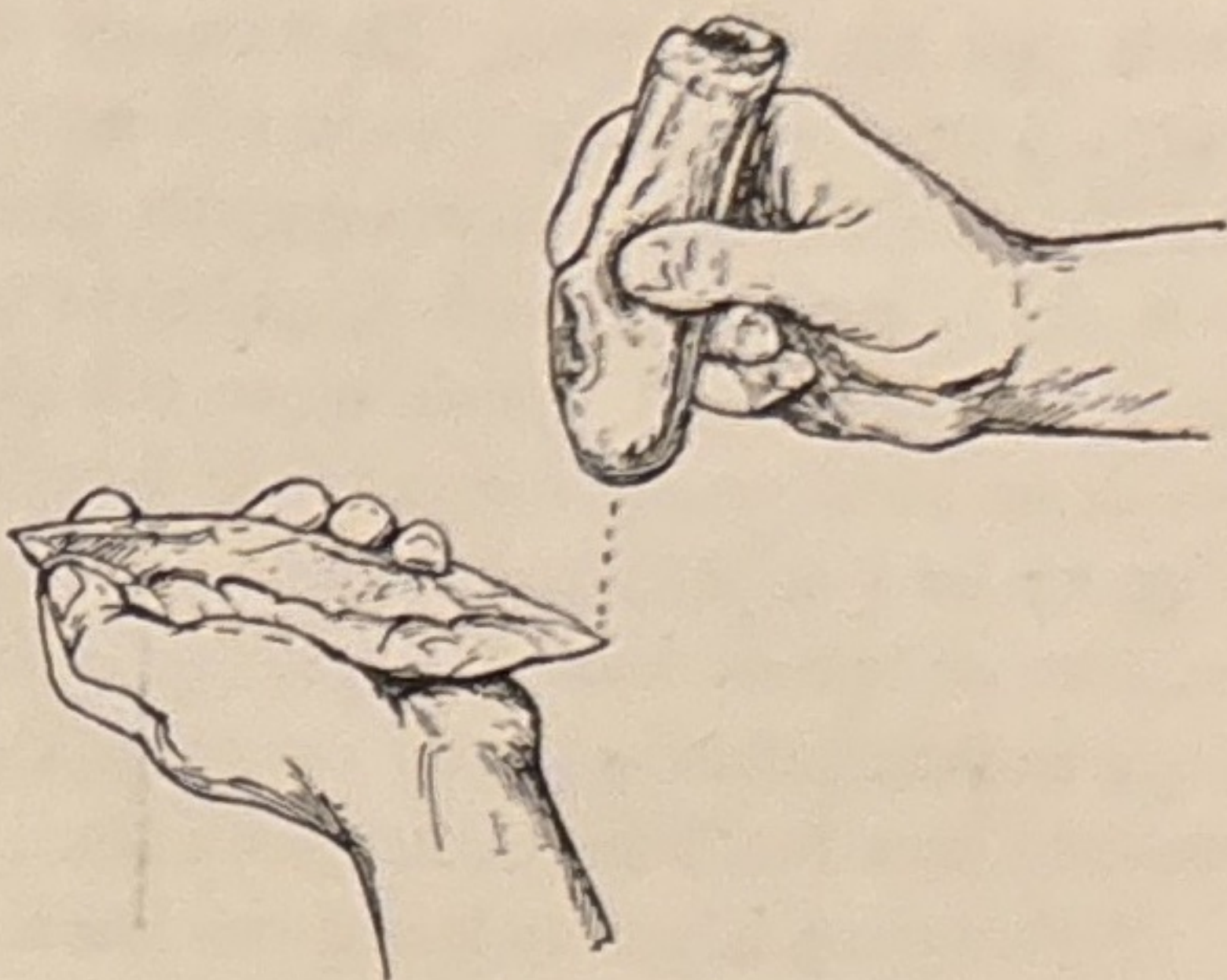
Södern, dvs. Västindien, Mellanamerikas fastland och Sydamerika, det var conquistadorernas rika operationsfält, där de tävlade med varandra i överdådig tapperhet, glupande girighet och fasansfull grymhet. Deras grepp på de nya länderna var oerhört hårt, ända därhän, att vissa öar nästan helt avfolkades under deras vilda framfart. Guld och slavar voro deras allt uppslukande intresse. Att bruka den rikt bärande jorden kom först ifråga, då svälten hotade, och slavarne drevos då fram med skoningslös råhet. De infödda behandlades som en billig förbrukningsvara.

Men i det långa loppet visade sig den spanska regimen mindre förintande än anglosachsarnas kolonisation i Nordamerika. Rasblandningen mellan spanjorer och indianer var riklig. Mestizerna (blandning av indian och vit) förekommo ymnigt i alla schatteringar, vilket suddade ut rasgränsen och skapade ett nytt relativt jämviktsläge. För närvarande torde antalet indianer (med mer än hälften indianblod) i Sydamerika, Centralamerika och Mexico uppgå till 15—20 miljoner, medan Nordamerika ej rymmer mer än högst en halv miljon, varvid man dock bör beakta, att folktätheten i södern alltid varit mycket större än i Nordamerika med dess stora öken-, stäpp-, skogs- och tundravidder. I Förenta Staterna torde indianerna före 1492 ej uppgått till mycket mer än en miljon.

Det mest motbudande i conquistadorernas blodiga skådespel var deras anspråk att uppträda som Kristi budbärare. De sände den förste indianen till himmelen. Mot deras råa grymhet kontrasterar, att indianerna nästan

Arbete i en flintgruva. — Efter Holmes.

Arbete med den oskaftade bjornhornshammaren. — Efter Holmes.

alltid vid den första kontakten med de vita mötte dem med gästfrihet och villighet att hjälpa. Det var först sedan de fått pröva på de vitas grymhet, som de satte sig till motvärn. Ingen kritik över conquistadorernas vilda framfart kan vara på en gång mer lågmält och knivskarp än Birket-Smiths yttrande, sedan han konstaterat att en nykommen grupp européer möttes med en skur av pilar: "säkerligen hade andra vita varit där förut."

När vi nu vända oss till Nordamerika, ha vi beträffande Förenta Staterna ett utomordentligt vittnesbörd i Wisslers nyss citerade arbete. Då vi läsa hans hårda domar, må vi beakta, att han är den kanske främste kännaren av indianerna, särskilt indianerna inom Förenta Staterna. Och han har som den främste i den vetenskapliga staben vid det stora naturhistoriska museet i New York en officiell position, som tillförsäkrar oss, att han omsorgsfullt vägt sina ord.

Med de engelska nybyggarnas stora offensiv från kuststaterna över Alleghenybergen mot det inre började Nordamerikas indianer förstå, att nu gällde det liv eller död för dem. Här var det inte gentlemannaäventyrare som i Londongruppen, vilken 1607 slog sig ner vid Jamesfloden i Chesapeakeviken, utan enkla karlar, som kommo med yxa och spade, med gevär, med hustru, barn och boskap. Detta var inte lättingar och äventyrare, som sökte guld, utan folk vana att bruka jord, som nu sökte nytt land, för att rödja och sätta plogen i den jungfruliga myllan. Mil efter mil, år efter år sköto de framför sig åt väster detta, som de på sitt språk kallade "the frontier", kontaktzonen mellan rött och vitt.

Nybyggarna voro ett hårdfört släkte. Även i striderna inbördes foro de

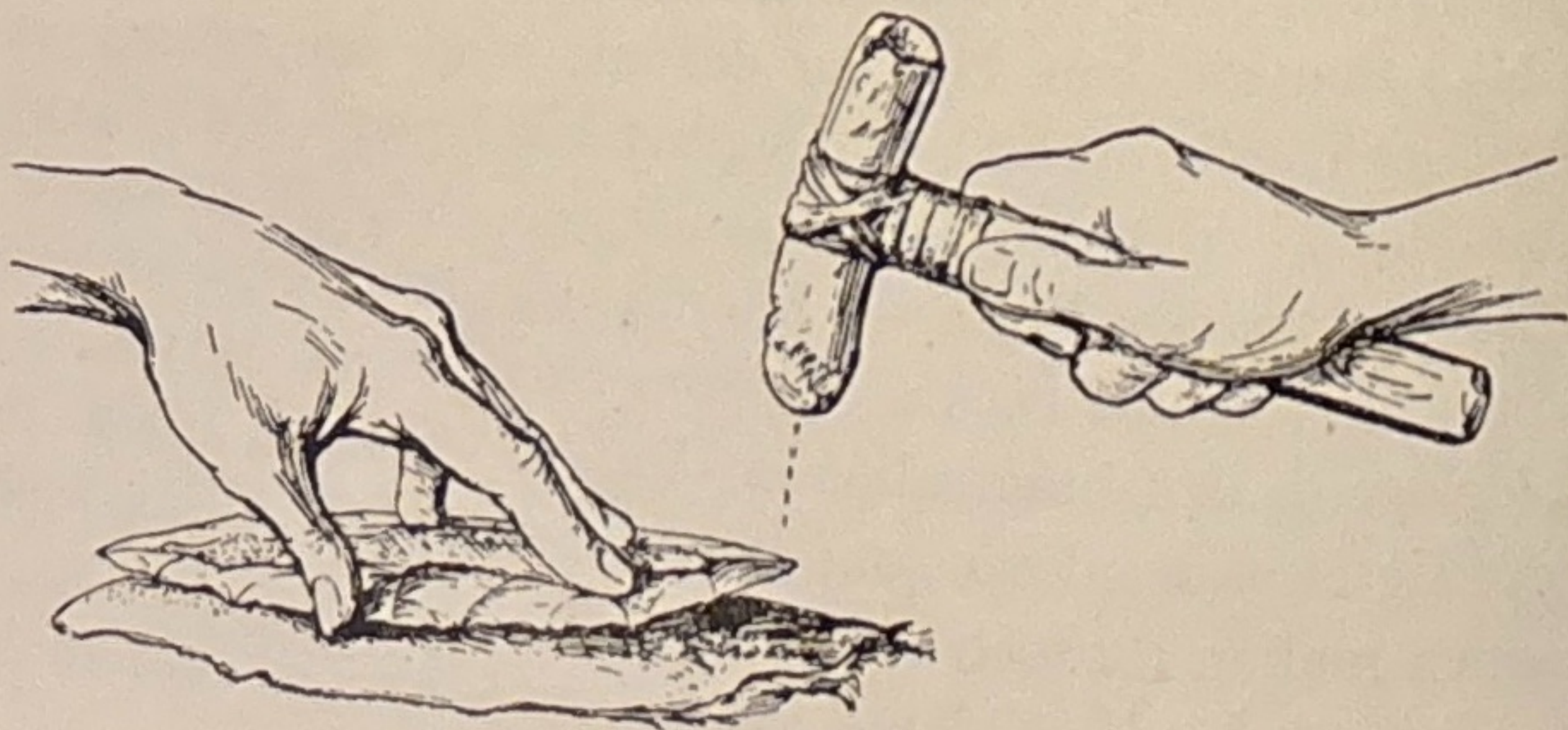
fram med stor våldsamhet. "De torterade sina stamförvanter med eld och svärd, klövo brottslingar i bitar och strödde dem för vinden. De även brände på bål folk, som misstänktes för trolleri. I det fallet kunde indianer och vita ta varandra i hand. Kolonisterna trodde, att de voro de bästa av Guds barn, som Han älskade högst, och Han stod bakom dem väntande, att de skulle utrota indianerna för att bereda plats för Hans egna barn. De sågo en ära i att döda indianerna, att massakrera deras kvinnor och barn, ja, även att bränna dem levande i deras egna hyddor. För allt detta ansågos inga ursäkter behövlige, tvärt om gingo de alla till kyrkan för att tacka sin Gud, som överlämnat dessa hedningar i deras händer."

"Nybyggarna högg av huvud och händer på de indianer, som de dödat, och satte upp dem på pålar för att reta indianerna, som i sin tur skalperade och torterade sådana vita, som kommo i deras väg. Det dröjde ej länge, innan alla kolonier betalade premier för indianernas huvuden och skalper. Ett barns skalp stod i lika hög kurs som en fullvuxen mans eller kvinnas." (Wissler.)

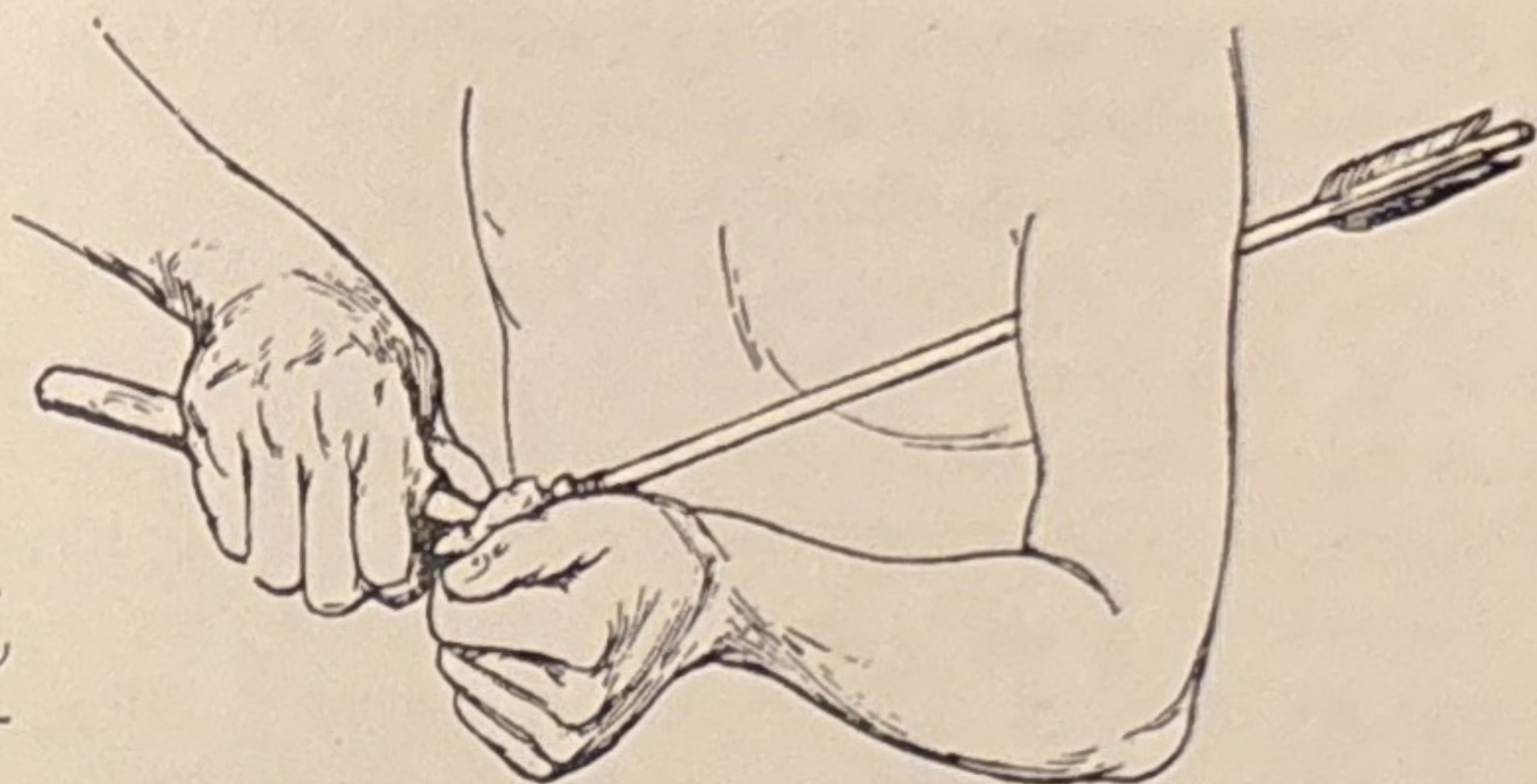
1864 sändes en trupp av reguljära soldater mot södra cheyennerna som oroat resande och nybyggare. "Soldaterna hade fått instruktioner att ej ta några fångar, så det var ingenting underligt i att av 150 dödade två tredjedelar voro kvinnor och barn. Över 100 blev skalperade och stympade och skalperna förevisades på en teater i Denver. Men den allmänna folkmeningen ogillade denna brutalitet, och kongressen påbjöd en undersökning."

SEMINOLERNAS TRAGEDI

Striderna mellan rödskinn och blekansikten flammade upp och brunnor på många fronter. En av de kusligaste episoderna är kriget mot semi-

Den skaftade
bjorthorns-
hammaren.
— Efter
Holmes.

Pilspetsen skär-
pes med hjälp av
en benspets. —
Efter Holmes.

nolerna i Florida. Här var det inte fråga om att indianerna anföllo de vita. Tvisten rörde sig om negerslavar, som flydde till seminolerna och där ofta blevo ingifta i indianfamiljerna eller i alla händelser bemöttes bättre än hos sina tidigare herrar.

Florida hörde i början av 1800-talet till Spanien (efter en kort engelsk regim), men detta hindrade ej Förenta Staternas regering att 1816 sända in trupper för att straffa slavgömmarna och bereda plats för agenter, som kunde fånga in negrer, blandras och även rena indianer, vilka skulle säljas på slavmarknaderna i Georgia, Alabama m. fl. ställen.

Den närmaste effekten blev att Spanien 1819 sålde Florida till Förenta Staterna, under förutsättning att köparen skulle respektera indianernas rätt och handla juste mot dem. "Ingen kan påstå, att Förenta Staterna hade för avsikt att hålla detta löfte", så lyder Wisslers oerhörda dom i denna fråga.

Seminolerna försvarade sig i träskmarkerna så gott de kunde, till 1843, då USA-myndigheterna sökte tvinga dem att flytta från Florida till Oklahoma. De skulle ha gått med på detta, om de ej i sista stund nåtts av ett påbud, att var och en som hade något negerblod skulle säljas som slav. "Detta betydde att slita sönder familjer, att ta barnen från mödrarna, något som intet folk finner sig i utan motstånd. Seminolerna flydde till träsken, och så var kriget igång. Och ett riktigt krig var det. Under sju år sökte trupperna att tränga in i träsken, men mötte endast nederlag, i några fall fullständig förintelse. Man försökte med blodhundar, men indianerna voro dem för sluga. Även förräderi. Osceola, en av de främsta seminol-hövdingarna, lovades säkerhet till liv och lem, om han ville komma till en fredskonferens. Han kom, endast för att bli slagen sanslös, bunden och kastad i en fängelsehåla." Glöm icke att allt detta var arméns arbete under direkta order från Förenta Staternas president.

En del av seminolerna gömde sig i träsket. Men på de yttersta av dessa dagar har man dikat ut träskmarkerna, och indianerna gå nu omkring som tiggare, säljande "indiankonst" till turisterna.

Apacherna hörde hemma i New Mexico och Arizona. I Frankrike har namnet blivit beteckning för storstadsförbrytare av gangstertyp, men de verkliga apacherna voro ej värre än andra stammar.

Geronimo är det stora hövdingenamnet i deras historia. Under mer än 40 år bedrev han plundringar och överfall än i Mexico och än i Förenta Staterna. Gömmande sig i de vildaste klippbranter eller i kanjons, okända för de vita, höll han ut mot två nationers arméer. Geronimo var i sanning en stor rövare.

"Här skulle jag vilja sluta historien, men även lojala amerikaner böra få veta några av de otroliga ting, som deras regering tar sig för. Vem skulle tro att en president i USA kunde beordra armén att gripa flera hundra kvinnor och barn och döma dem att spärras in på livstid i ett militär-

Utfattiga och av sjukdomar nedbrutna indianer, levande på en ö i Californiaviken gå frivilligt undergången till mötes.

Slättindianernas dekorativa konst. — Efter Wissler.

fängelse? Geronimos band var endast en liten grupp av desperados. Flertalet av hans stam levde fredligt, och många apacher tjänade som spejare i den armé, som sökte efter den store banditen."

"Men sedan Geronimo till sist 1886 gett upp kampen, gav Washington order till general Miles att gripa alla fredliga indianer av Chiricahua-apachernas stam och föra dem till ett militärfängelse i Florida. Under tiden hade en liten grupp av deras hövdingar inbjudits till Washington. De mottogos av presidenten, som berömde dem för deras trogna tjänster och lojalitet mot Förenta Staterna. En stor silvermedalj gavs till deras ledare, men kort därefter blevo de arresterade och förda till militärfängelset i Florida." (Wissler.)

"Varför gav man mig en medalj att bäras i fängelset?", frågade hövdingen.

GULD

1860 hade den vita kolonisationen nått västerut till en linje, som ungefär sammanfaller med de nutida staterna Minnesotas och Iowas västgräns och som söderut fortsätter tvärs över Nebraska och Kansas, följer västra

kanten av Arkansas och skär tvärs över Texas. Dessutom höllo de vita ett par områden på västkusten, nämligen en smal strimma i Californien samt Columbiadalen i Oregon och Washington. Vidare fanns det några få samhällen av spanskt ursprung i New Mexico. För övrigt var hela Fjärran Västern i indianernas hand med undantag av mormonernas nybygge i norra Utah och förekomsten av spridda pälshandlare, mest vid övre Missouri. De kraftfulla indianstammar, som uppehöll sig där, hade under många årtionden pressats västerut av den framryckande vita fronten. De kände sig inneslutna från både öster och väster. Ständigt strömmade genom deras land förstärkningar av många slag till de vita vid Stilla havskusten. De två årtiondena mellan 1860 och 1880 skulle avgöra deras slutliga öde. Deras villebråd skulle försvinna, deras hemorter till stor del besättas av de vita. Deras stamförbund skulle brytas sönder, och deras stolthet och nationella självkänsla släpas i präriens stoft.

Vad som först slog sönder detta indianernas sista stora sammanhängande hemland var fynd efter fynd av stora mineralrikedomar. Redan långt tidigare hade guldrushen till Californien satt in. Den 24 januari 1848 såg en karl små gula korn i en kvarnränna i American River. Snart hade man fått ihop hundra gram guldsand, och det visade sig, att det fanns guld utefter hela floden. En tid sökte man att hålla upptäckten hemlig. Men i maj gick

Vilda hästar infångas — en underlig kretsgång i indianens liv. Före Columbus kände han ej hästen, men en del av spanjorernas hästar förvildades, och snart blev indianen en skicklig och oförfvägen ryttare. — Efter Catlin.

Förklädda till vargar kommo indianerna bufflarna in på livet. — Efter Catlin.

en mormon genom gatorna i San Francisco med en butelj full av guldsand och ropade: "Guld, guld, guld från American River!" Anblicken av den gula metallen svepte hela befolkningen bort från deras sysslor. Mot slutet av månaden fanns det knappt en karl kvar i staden. Skeppen lågo i hamnen utan besättningar, och två tidningar nedlades, då det fanns varken typografer eller läsare. På hösten kom nyheten till östkusten och drog där fram som en tornado. Alla medel att komma väster ut till lands och till vatten tillgrepos. Följande vår stodo 20 000 människor med vagnar, boskap och proviant färdiga att anträda den långa och besvärliga resan över land till detta nya Eldorado.

Sedan följde nya fynd i andra delar av Västern. Fyndet av den berömda Comstock Lode, rik på silver och guld, skapade staden Virginia och ledde i sinom tid till upprättande av staten Nevada. På samma sätt uppstod staten Colorado kring gruvsamhällena Idaho Springs, Boulder, Denver och Leadville. 1861 upptäcktes långt uppe i norr, på östra sluttningen av Klippbergen, ett rikt guldfält. Här uppstod staden Helena, och kring detta gruvsamhälle växte staten Montana fram. Ej underligt, att indianerna oroades av denna för dem obegripliga verksamhet i trakter, som varit deras fria och ostörda jaktmarker.

Ännu mer alarmerade blevo rödskinnen, då man började bygga de stora

transkontinentala järnvägarna, som slog snabbt farbara landbryggor från Atlanten till Stilla havet. De utgjorde den väldigaste kraftutveckling av de vita, som indianerna dittills sett. De stora arbetsgängen, som ständigt hade geväret till hands, i händelse det skulle bli en raid av de röda ryttarskarn, trupperna som sändes till skydd på hotade punkter, de skinande rälssträngarna och de tunga men snabba eldvagnarna, allt detta var skräckinjagande och fientligt. Nu var det inte längre något tvivel om, att de vita kommit för att helt ta landet i besittning.

BUFFELJÄGARNA VANDRA MOT DÖDEN

Det, som indianen mest fruktade, var den ödeläggelse av villebrådet, som snabbt följde i de vitas spår. Först och sist gällde detta bekymmer buffeln (i Europa kallad bison), som sedan uråldriga tider varit förutsättningen för prairieindianernas tillvaro. Ej blott att dessa indianer nästan uteslutande livnärde sig av buffelns saftiga kött, som de så väl förstodo att tillaga. Buffelhudarna förarbetades till de tält (tepee), som de med villebrådet vandrande stammarna flyttade och behändigt uppsatte på en ny boplats. Det mång-

Buffeljakt på snöskor. Det gäller livet för stammen att få nog av detta villebråd, som ger dem allt: mat, kläder och tält. — Efter Catlin.

Med alla medel, förklädd till varg, vandrando lätt på snösko, där buffeln mödosamt plöjde sig fram genom den djupa, lösa snön eller i susande fart på sin snabba häst jagade hövdingen Keokuk in i buffelhjordarna. — Efter Catlin.

faldiga tillgodogörandet av buffelns olika delar är ett omfattande men mycket intressant studium.

I detta väl avvägda vilda liv kommo nu de vita och sköto grundskott i en tillvaro, som i gamla tider var fri och full av ära.

Till en början var det ju bra, att indianjägarna kunde sälja buffelhudar för att byta sig till de vitas mer eller mindre brukbara kram. Men så kommo vita jägare, som jagade buffelläder i stor skala. Det lilla, som pälsjägare, nybyggarkaravaner, soldater och rallargång skjutit ner ur de som det syntes oöverskådliga hjordarna, betydde ej mycket i prärieindianens livsekonomi. Men den industriella läderjakten, som nu satte in, sedan järnvägarna öppnat landet, ledde snabbt till en kris utan like. Ännu 1868 kunde man se väldiga buffelhjordar från järnvägstågen på Kansas—Pacific-banan, och ibland fingo tågen stanna, medan de stora skarorna passerade över spåret. Under tre år, 1872—1874, dödades 4,5 miljoner djur, det allra mesta för hudarnas skull. Några få år senare kunde resenären sällan se mer än tjugu i en flock. Omkring 1885 blev krisen akut för prärieindianerna. På en gång stodo de utan allt, som de behövde för sitt uppehälle. Den amerikanska regeringen fick nu ta hand om stora skaror, som en gång voro präriens fria barn, men nu blivit ömkligare än tiggare. Bröd, mjöl och salt fläsk utdelades, men dessa främmande

födoämnen smakade ej dessa jägarfolk, som voro vana vid det friska, saftiga buffelköttet.

Det var inte endast ekonomisk ruin, som nu fallit över gräslandets fria folk. Själva deras livsnerv var avsliten. Allt det, som under otaliga generationer av förfäder gjort deras liv stort och värt att leva, hade ödelagts av dessa vita inkräktare, som voro så mäktiga och så trolösa.

Det stora skådespelet rullade nu snabbt mot slutet. Indianerna stängdes in i *reservat*, dvs. landområden, som avsattes till vistelseort för en indianstam. Han var tillförsäkrad, att detta område var hans nya hem, där han ej skulle störas av de vita. En agent med några biträden, exempelvis en läkare och en smed, sattes att vaka över reservatet. Agenten förstod, åtminstone till en början, mycket litet om indianens sätt att se på livet, och han hade dessutom från Washington underliga instruktioner, som han måste följa, även om han insåg deras befängdhet. Sålunda föreskrevs att indianerna inom reservatet skulle bo i timmerkojor, vilket de avskydde. När man så fann, att dödligheten tilltog i dessa bostäder, påbjöds att indianerna åter skulle bo i tepee på det gamla sättet. Man föreskrev, att indianmännen skulle odla jorden, vilket togs som en förolämpning, enär det lilla jordbruk, som indianen bedrev i naturtillståndet, tillkom kvinnorna, ej de jagande männen. Man påbjöd, att indianen skulle klippa sitt långa hår, vilket togs som ett smärtande ingrepp i ett stolt folkslags självklara rätt att bestämma över sin kropp.

De vitas dödligaste vapen voro sjukdomar, prostitution och sprit. Epidemiska sjukdomar, sådana som mässling och smittkoppor härjade fruktansvärt. Därtill kom tuberkulos. Många gamla män tvinade bort under trycket av längtan till gamla tider och under bördan av djup förtvivlan. När de unga männen och pojkarna med blygsel lyssnade till gubbarnas berättelser om forntida stora bragder, hände det, att de unga togo sina liv hellre än att leva i förnedringen.

Man hade lovat indianerna, att de skulle få vara ensamma herrar inom de till en början rätt rymligt tilltagna reservaten. Men myndigheterna höllo ej sitt ord. Man behövde bygga en ny järnväg tvärs över ett reservat. Ädelmalm eller olja hade träffats av prospektare, som snokade kring inom reservatets gränser. Så stympades reservaten tid efter annan. Endast ett, navajoindianernas, är numera av betydande storlek. Många äro medelmåttiga, andra endast några få kvadratkilometer. Tre eller fyra sådana beskärningar tid efter annan förvandlade det en gång rätt rymliga reservatet till ett koncentrationsläger. Det bästa som kan sägas om detta system att bit

Buffeln, råmaterialet, hemskaffades genom männens jakt. Men det blev siouxkvinnans uppgift att bearbeta jaktbytet till mat, kläder och tältduk. — Efter Catlin.

för bit beskära den smula av det gamla hemlandet, som man till en början lät indianen få behålla, det är att han steg för steg fördes in i det trånga koncentrationslägret. Det är en procedur, som erinrar om den nätta fabeln, att man kan vänja en groda att leva i kokande vatten, bara man ökar hettan tillräckligt långsamt.

Hårda tider ha lärt oss européer, att ett koncentrationsläger är en fruktansvärd inrättning, en skymf mot allt vad humanitet heter. Men dessa olyckliga, som sutto i Hitlers koncentrationsläger, närde dock ett hopp, att det skulle bli andra tider, att grindarna skulle öppnas och friheten åter lysa över dem. Se nu indianernas belägenhet, ett koncentrationsläger utan hopp! Kan man teckna en mörkare bild?

WASHAKIE TALAR

Vi kunna ej rätt fatta vidden och djupet av indianernas olycka, om vi ej besinna, att de voro ett stolt släkte, som i sitt fria liv bar en skatt av sagor, sånger och berättelser om stora män, som voro deras förfäder. Washakie föddes omkring år 1800, några säga 1798, andra 1804, inom shoshonistammen i Missourilandet. Han blev en stor jägare och krigare, känd både av vän och fiende. År 1840 skrev en vit man om honom, att han var en av shoshonis tre stora ledare, vid vilkas namn de mäktiga svartfotindianerna darrade. Vid denna tid, i blomman av sin mandom, mötte han många framstående vita män, såsom Jim Bridger, fader De Smet och Brigham Young. På 1850-talet stod han på höjden av makt med tusen väl beväpnade ryttare, som helt lydde honom. Han höll sin mark mot svartfotindianerna, cheyennerna och siouxindianerna, och, då särskilt de senare lågo i krig med de vita, fann han sig förbunden med Förenta Staterna. En gång räddade han med sina beridna män general Crooks armé från förintelse. Även långt uppe i ålderns dagar visste han att hävda sin ledarställning på indianens grymma vis. Vid sjuttio års ålder hörde han en kväll i sitt läger några unga män prata om att gubben var för gammal att

Det inre av en Mandanhövdings hydda. — Efter Prins Maximilian av Wied.

Tre indiantyper: Missouri-indian, Oto-indian och Puncas-hövding. — Efter Prins Maximilian av Wied.

leda stammen i krig, så att en ny hövding borde väljas. I dagningen följande morgon red Washakie ut ur lägret och var försvunnen under två månader. När han kom tillbaka, hängde vid hans bälte sju nytagna skalper, som han erövrat under sitt ensliga strövtåg. Det var efter denna bedrift, som han ledde stammen mot sioux.

Åttio år gammal satt Washakie med sitt folk i Wind River-reservatet. Och det var denne gubbe, som inför Wyomings guvernör förde de inspärade indianernas talan med ord, värdiga ett stort och nobelt folk:

"Den vite mannen, som nu äger detta ofantliga land från kust till kust, som strövar kring, där det bäst passar honom, och bor var han har lust, han kan inte förstå den känsla av kramp, som behärskar oss här på denna lilla plats, där vi stå innestängda med hågkomsten av det faktum, som Ni känner lika väl som vi, att varje fotsbredd mark, av vad Ni så stolt kallar Amerika, för icke länge sedan tillhörde den röde mannen. Den Store Anden gav det till oss. Där var gott om utrymme för alla hans stammar, och vi voro lyckliga i vårt fria liv. Men den vite mannen hade, på vägar som vi icke känna, vunnit några lärdomar, som vi icke ägde, bland dem konsten att göra överlägsna verktyg och fruktansvärda vapen, bättre för krig än båge och pilar. Och det synes ej vara något slut på de horder av

män, som kommo efter de första från länderna på andra sidan oceanen. Våra förfäder blevo ständigt drivna undan eller dödade, och vi, deras söner, ömkliga spillror av stammar, som en gång voro mäktiga, äro drivna samman på denna trånga fläck av den jord, som var vårt fädernearv — fösta samman som skyldiga brottslingar och vaktade av beväpnade män, som ej önska bättre än att få döda oss.

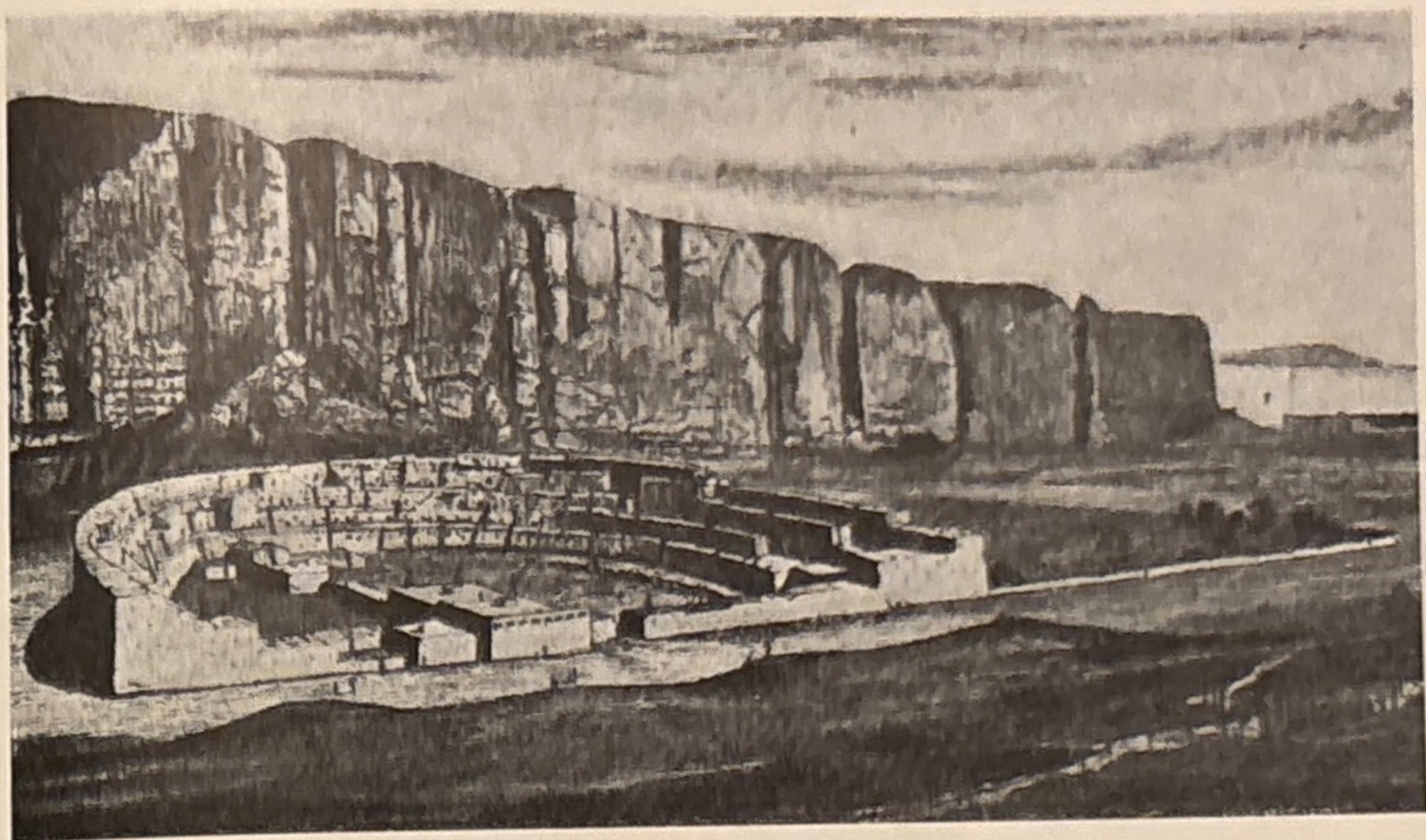
Besvikelse, sedan djupt missmod, sedan en sorg, som ej kan finna uttryck, och till sist ibland en bitterhet, som kommer oss att tänka på geväret, på kniven och tomahawken och som tänder i våra hjärtan desperationens eld — detta, Sir, det är vår erfarenhet, vårt eländiga liv.”

ÖKNENS BARN REDA SIG BÄST

Men bilden av denna väldiga invasion, detta undertryckande av en hel folkas, bjuder också på mindre mörka detaljer.

Det enda verkligt stora kvarvarande reservatet, i nordöstra Arizona och nordvästra New Mexico, bebos av navajoindianerna. Kanske är det landets halvt ökenartade natur som gjort, att man har haft råd att bestå dem så mycket land. Kanske har det gått dem bättre, därför att de spanska missionärerna lärde dem att hålla fårhjordar, att spinna ull och att väva. Senare lärde de sig också silversmide. De mönster de väva eller bruka i sina silverarbeten torde vara deras ursprungliga. I alla händelser ha de slagit sig igenom till en fri plats i ökensolen tack vare en hemslöjd, som blivit mycket eftertraktad av de vita turisterna. De leva var familj för sig i sin ”hogan”, men å andra sidan hålla de fast vid sitt arv från fäderna av bruk och färdigheter. De ha svängrum nog för att vara ett ryttarfolk, och det lär vara en pittoresk syn att möta en flock navajos, män och kvinnor, som föra sig behagfullt i sina färgrika dräkter.

Nära grannar till navajos äro hopiindianerna, som leva i pueblos, dvs. stora terrasserade konstruktioner, där många familjer bo under ett tak. Puebloindianerna revolterade mot det spanska väldet 1680 och rörde rent, så att det inte fanns en vit man kvar i landet. Några år senare återtog spanjorerna herraväldet, medan den torra marken sög in blodet från tusentals stupade eller avrättade indianer. Men sedan inträffade en enastående utveckling. Utåt anpassade sig indianerna till det spanska regementet. De slöto sig inom sig själva, upprätthöllo i hemlighet sina urgamla heliga ceremonier, men undveko att väcka de främmande herrarnas vrede. Deras

Bonito pueblo. — Efter Lewis H. Morgan.

påfallande fattigdom var dem till god hjälp, i det spanjorerna ej sågo något som var värt att plundra. Då Mexico, dit denna trakt då för tiden hörde, år 1800 gjorde revolt mot Spanien, gingo indianerna med revolutionärerna. Pueblos erkändes som självstyrande stater, och deras land garanterades. När Förenta Staterna 1848 togo hand om detta område, erbjöd sig Washington att respektera indianernas rättigheter, ett åtagande som man hållit, "ej hundra procentigt men bättre än ifråga om andra avtal med indianer".

Eftersom pueblos i motsats till andra indianstammar under de senaste 260 åren ej gjort historia genom krig, uppror och raider på de vita, ha de inga manliga hjältar. Men i vår egen tid ha några hopikvinnor gjort historia på sitt eget fredliga vis. I hopilandets ruiner, av vilka några äro rätt så gamla, ligger det bland gruset från fallna byggnader bitar av gammal vacker keramik. Omkring år 1900 började en ung hopikvinna, Nampeo, plocka samman fragment av fädernas nu förlorade konst, som hon ej blott lyckades återuppväcka, utan hon skapade föremål, som i skönhet överträffade originalen. Hennes produktion vann ryktbarhet, och keramiken blev för henne snarare konst än ett profitabelt hantverk. Tio år senare (1910) började en annan kvinna, känd under sitt spanska namn Maria Martinez, att syssla med keramik. Hon hittade på en ny raffinerad teknik med matta svarta mönster på en högeligen polerad svart bakgrund. Hennes genius låg i formgivning och bränning, medan hennes man, Julian Martinez, målade

mönstren med en mästares hand. Sålunda bildades två keramiska skolor, en tidigare, Nampeos, och en senare, Marias.

FREDSPIPAN

Givetvis voro indianerna i många hänseenden ett svagare skott på mänsklighetens träd. Troligen hade deras förfäder lämnat nordöstra Asien, innan ännu bruket av hjulet och plogen nådde fram till denna klimatiskt illa lottade del av Gamla världen. Och aldrig lyckades de i sitt vidsträckt nya hemland på egen hand göra dessa för kulturutvecklingen så fundamentala upptäckter. Den enkla släpa, av fransmännen kallad *travois*, som indianen brukade för transporter, var en mycket tafatt ersättning för hjuldon, och den sättpåk, som brukades vid majssådden, var en ännu enklare ersättning för plog och harv. Drejskivan var okänd för den förcolumbiske krukmakaren. De ofantliga järnmalmerna lågo obeaktade och oförstådda,

Hopi-indianernas örn-
dans för att få regn
ledde till ett skyfall.
Grand Canyon, Ari-
zona.

Indianer inom bison-
området på vandring,
brukande hundsläpan
("travois"). — Efter
Wissler.

medan man formade guld och koppar till redskap. Och underbart nog arbetade den indianske metallurgen även med en så pass sällsynt metall som platina.

De indianska högkulturerna i Central- och Sydamerika hade ju att uppvisa ej få drag av förfining. Sålunda stodo mayas ifråga om kunskap i perspektivlära framför sådana förnämliga fornfolk i Gamla världen som egypter och assyrier. Ifråga om talsystem, astronomi och tideräkning stod detta lärdomsälskande folk i jämnhöjd med eller delvis före sina samtida i Europa. Som vägbyggare, djärva brokonstruktörer och över huvud taget kommunikationstekniker, som odlare och experter på konstgjord bevattning samt framför allt som socialvårdare stodo inkas vida högre än de råa knektar, som slogo deras förnäma statsbyggnad i spillror.

Indianerna ha sannerligen ej levat förgäves. De hade rätt väl genomsokt den dem omgivande naturen, särskilt växtriket, och voro därför i stånd att bjuda nykomlingarna vegetabiliska nyheter, som helt revolutionerat européernas livsföring. Ur den långa listan behöva vi endast erinra om majs, potatis, kakao och tobak.

Indianerna förde in i de vitas idévärld en nyhet av hög andlig resning, som tyvärr ej hos oss funnit en tillräckligt gynnsam jordmån. Jag ber att här få återge Wisslers egna ord:

"En fransk missionär, som levde i en indianby i östra Canada, såg med förvåning ett antal främlingar nalkas. Det påfallande i deras uppträdande var, att ledaren med stor värdighet bar en stor vacker pipa, vars långa skaft

var prytt med andhuvuden och örnfjädrar. Alla nykomlingarna skredo fram med högtidlig hållning, och indianerna i byn mötte dem med vördnad, det hela visande att mötet för indianerna hade en djup innebörd. Missionären var imponerad av ceremonins skönhetsvärde, men då han såg den entusiasm, med vilken hans vänner i byn hälsade denna för honom okända ritual, fruktade han i den en hednisk medtävlare. Fransmännen kallade dessa stora pipor *calumets*, och de voro först sedda vid övre Mississippi (jämför berättelsen om Marquettes upplevelse). Vad den gode Fadern icke förstod var, att nykomlingarna också voro missionärer, som fromt trodde på den stora pipans makt och den därmed förbundna ritualen, som skulle göra världen till en bättre plats att leva i. Ingen annan än en indian kunde fatta den fulla meningen av det budskap, som bärarna av den stora pipan förde till den gode Faderns by. Ej heller kunna vi moderna människor till fullo fatta ceremonins hela innebörd. En sak synes emellertid fullt klar, en del av meningen var att överbringa ett tecken till broderskap. Bärarna av en sådan pipa, representanter för sin stam, bringade mer än en underpant, de kommo såsom vänner, ja bröder, och väntade att bli mötta i samma anda av försonlighet. Tanken på renheten och storheten i denna nya förbindelse mellan människor gav dem tron på att den stora pipan skulle i sig själv stämma alla närvarandes hjärtan till mildhet och förena dem i vänskap. Även den mest okunnige indian kunde fatta symbolens praktiska betydelse. Eller med andra ord, den stora pipan var inte bara en fredssymbol och ett uttryck för broderskärlek utan också ett troll-

*Puebloindianer
plantera majs. —
Efter Wissler.*

*Obsidianbrytning
i Californien. —
Efter Holmes.*

medel som framtvingade dessa känslor. Detta ledde till att den fick namnet fredspipa. Förd inför främlingar var calumeten inte bara ett tecken till vänskap, en parlamentärflagga, utan någonting mer, bärare av en inneboende kraft att framtvinga samförstånd.”

Säkerligen har fredspipan många gånger hindrat blodsutgjutelse, slästat över tvister och skaffat fred. Just då detta skrives skulle man önska, att här i det moderna Europa en fredspipa med obetvinglig makt och myndighet kunde läggas på Förenta Nationernas bord. Men i sanningens tjänst måste det tilläggas, att även bland indianerna hängde ofta freden på en mycket skör tråd. Ty sedan de gamla hövdingarna suttit i full ståt med sina gamla fiender kring fredspipan, talande broderskapets milda ord, viskade de samma kväll vid lägerelden till de unga männen att ej glömma stammens bud att vinna ära genom att ta skalper och stjäla hästar.

THE NEW POLICY

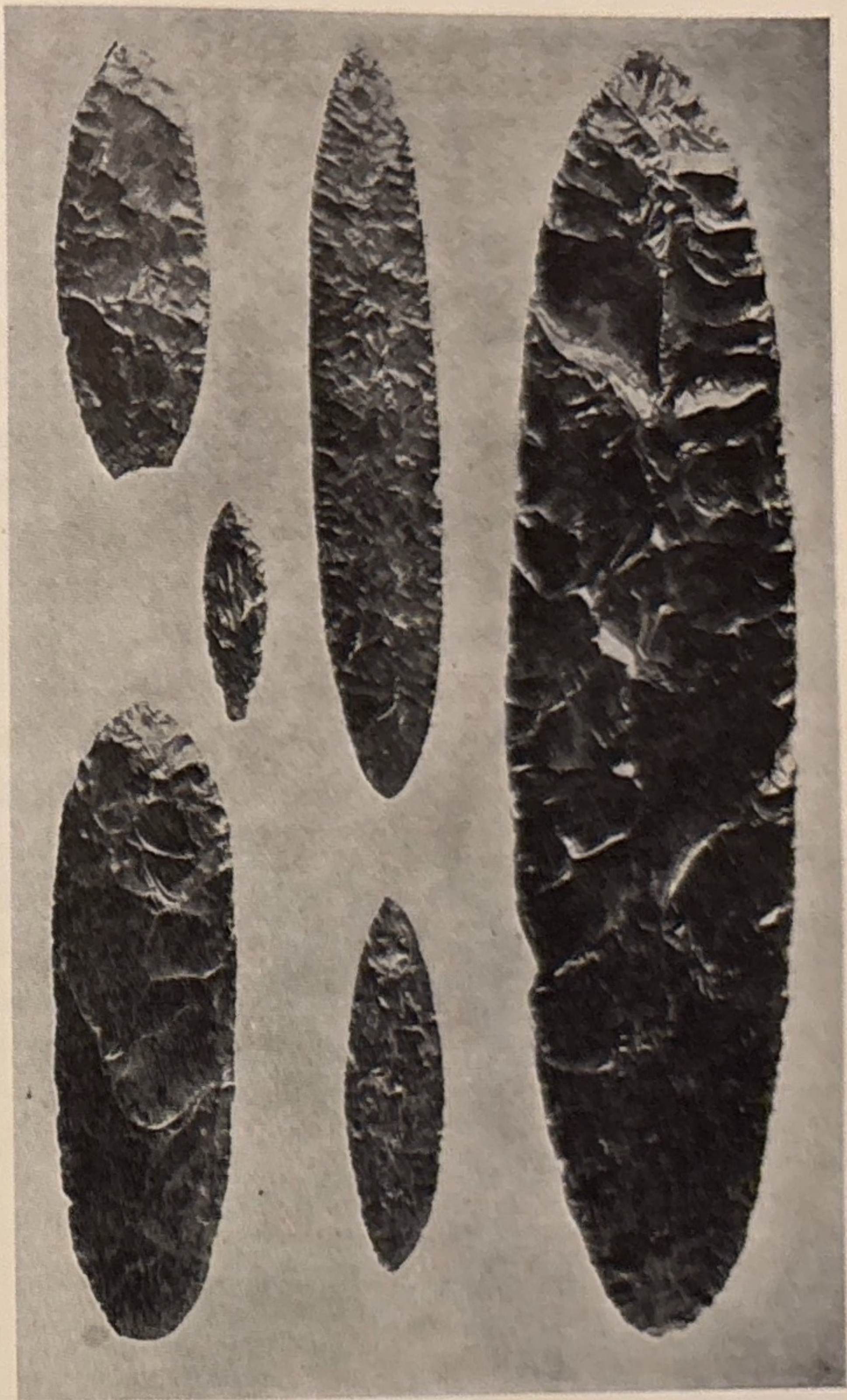
Vi lämnade frågan om myndigheternas inställning till indianerna, där man genom upprepade styckningar och franskiljande från de en gång rätt rymliga reservaten förvandlat många av dem till vad Wissler kallar kon-

centrationsläger. Det hårdhänta och för indianerna motbjudande arbetet att "amerikanisera" sig, att kläda sig i "citizens dress" både lekamligen och andligen, började till sist bära frukt. Skaror av det unga folket gingo de vitas väg, brukade deras kläder och verktyg, blevo jordbrukare eller gingo in i ett eller annat hantverk. Visserligen finnes det nu i Förenta Staterna endast cirka en tredjedel så många indianer, som där var i samma område år 1700. Men från början av vårt århundrade har dock deras antal tilltagit från 269 388 år 1901 till 337 366 år 1937. En del statistiker hålla för troligt, att antalet 1960 skall nå upp till halva miljonen.

År 1934 gingo myndigheterna över till vad man kallar "a new Indian policy". Man hade fått en ny syn på hela problemet. Indianerna hade kommit i samma kategori som bävern, bison, bardvalarna och gamla sällsynta väggbonader hos oss. De hade blivit ett oskattbart forskningsmaterial för etnologer och lingvister och dyrbara prydnader på den stora republikens vapensköld. Det var givetvis ett stort steg i rätt riktning, då "The Bureau of American Ethnology", som gjort indianerna till sitt specialstudium och verkligen kände deras sätt att tänka och handla, togs till råds i dessa angelägenheter. Synd endast att denna nya planläggning kommit så sent. Embree skriver om "the new policy": "Många indianer hade blivit så avvanda från sin gamla livsform, att de endast önskade att helt smältas in i den vita civilisationen. Andra hyste djup misstro mot den nya planläggningen. Efter fyra århundraden av tragisk kontakt med den vite mannen kunde de icke tyda dessa nya löften som annat än ett nytt trick av blekansiktena. Åter andra äro så nedbrutna och förtvivlade att ingenting har betydelse för dem."

Vari består då "the new policy"? Först av allt skall det bli slut på strävan att behandla indianerna som en etnisk enhet. Känslan för stammens egenart skall respekteras och uppmuntras. Ej blott skall reservatens mark strängt respekteras, utan nya områden inköpas och ställas till stammarnas förfogande. Man söker att bevara och utveckla den indianska konstslöjden. Indianerna skola vara berättigade till religionsfrihet liksom andra amerikanska medborgare. I skolorna skall man ej längre sträva att utplåna indianens särdrag, utan tvärt om bevara och hos barnen inplanta respekt för fädrens seder.

"Att ha indianskt blod är numera en utmärkelse, att vara indianskt fullblod är en god grund till stolthet." (Embree.)

*Californiska obsidi-
anblad. — Efter
Holmes.*

Nu äro vi redo att kasta en blick tillbaka för att söka ett svar på frågan: skulle indianerna kunnat besparas ett så tragiskt öde?

Att indianerna kunnat sitta kvar i orört bo bakom en skyddande Atlant, så att en sentida Montezuma och en inkaättling suttit på sina guldtroner, samtidigt med att Hitler och Stalin i vår plågade världsdel drevo sitt poker-spel med länder och folk som insatser, det är ju en tom tankelek.

Vad var det som gjorde, att spanjorerna foro så måttlöst illa fram med folken i Mellan- och Sydamerika? Svaret är tvivelsutan, att de voro så full-

ständigt i avsaknad av humanitet, de dögo just inte till stort annat än till att föra vapen, jorden kunde och ville de inte bruka, deras enda ärende var rov: guld och slavar. Deras benhårt högdragna religiositet gjorde dem oförmögna till mildhet och misskund. Skada att det inte bland dem fanns fler helgon av Las Casas ädla typ.

Det finnes från conquistadorernas tid en liten historia, som lär oss, hur mycket kunnat vara annorlunda. På Venezuelas nordkust sökte en man göra affärer med indianerna. Han reste omkring med ett lager av järnyxor — en av de infödda ytterst åtrådd vara — och fick i utbyte guld, om än ej järnyxans vikt i guld, så dock en lysande profit. Efter en tid bereste han samma kust med en slipsten ombord och fick åter mycket guld för att han satte vass egg på yxorna.

Vända vi oss nu till Nordamerika, så finna vi där en bättre tingens ordning, så till vida att man ofta i princip erkände indianernas rätt till jorden och slöt avtal med dem under erläggande av någon ersättning för den mark

En Apachekvinna på San Carlosreservatet i Arizona går till sitt arbete med en vacker handvävd korg på ryggen.

som fråntogs dem (24 dollar för hela Manhattanön), en betalning som oftast ej var stort mer än ett fattigunderstöd för den förlust, som indianerna ledο genom kringskärningen av utkomstmöjligheterna. Det upprörande är, att denna kringskärning upprepades gång efter annan med starkt stegrad skadegörelse mot de inföddas jakt- och rörelsefrihet. Särskilt beklagligt är att den mer förstående inställning mot indianerna, som tog sig uttryck i "the new policy", kom så sent, att hela förloppet liknar det gamla ordstävet om kon som dör medan gräset växer.

I det stora hela taget präglas konflikten mellan de vita inkräktarna och Amerikas förcolumbiska befolkning av den våldets lag, som av Darwin fick den koncisa formuleringen *the survival of the fittest*.

Det återstår för oss att rätta en felformulering, som möter gång på gång i litteraturen om Amerikas besättande av de vita folken. Man talar om striden mellan indianer och amerikaner. Spanjorerna, som våldtogo Mellan- och Sydamerikas folk, voro originaltappning från Ferdinands och Isabellas, Karl V:s och Filip II:s övermodiga folk. På samma vis voro emigrant-skarorna, som trängde undan Nordamerikas indianstammar, fransmän och engelsmän med dessa folks goda och dåliga egenskaper. Amerikas vita folk hålla ännu på att nå fram till mognad. Det är lätt för den, som är gammal just nu, att se hur exempelvis Förenta Staternas befolkning under det senaste halvseklet mognat och förädlats till en humanitet och vidsyn, som innebär löften för en lidande och förgrämd mänsklighet.

INDIANERNA OCH INKRÄKTERN

FÖRE COLUMBUS

Vi ha nu följt de stora och de små upptäckarnas färder allt från Hearne och Mackenzie, som var på sitt håll nådde ut till Ishavet, ner till Tierra del Fuego, där Magellan och Drake voro bland de första att riva undan de skymmande slöjorna.

När vi nu med lån från många författare fogat samman denna kavalkad av conquistadorer, jesuiter, pälsjägare, pathfinders och voyageurs, kännes det till sist som en plikt att söka orientera oss i den stora frågan: med vad rätt kommo dessa främlingar, vilka så högljutt och övermodigt åberopade sina kristna gudomligheter, men likafullt i strid mot bergspredikans grundsanningar rövade de inföddas land, dödade deras män, togo deras kvinnor, slogo deras barn och plundrade deras gravar?

I Gamla världen är frågan om äganderätten till jorden ytterst komplicerad. Gå vi exempelvis till länderna kring östra Medelhavet, finna vi nästan överallt, att äganderättshandlingar av skilda åldrar och växlande nationalitet ligga travade över varandra. Hela folk ha vandrat, trängande framför sig andra svagare, marken har darrat under mäktiga härars tramp. Och flottor fulla av stridslystna män ha härjat på blommande kuster. Och ändå når vår historiska kunskap endast ner mot begynnelsen av metallåldrarna. Men från ännu mycket äldre tider, från den slipade stenens och från den endast slagna stenens mycket fjärran gryningsåldrar ha vi tecken från stora folkvandringar. Klimatet har i kvartär tid växlat inom mycket vida yttergränser, havet har dragit sig undan och under ett annat tidsskede åter ryckt fram. Och under skiftande klimat och stora strandförskjutningar ha människovågorna böljat fram och åter. Det hela är ett ytterst komplicerat men just därför fascinerande studium.

I Nya världen är problemet mycket enklare. Troligen under äldre stenåldern färdades flockar av mongolider över Berings sund, och dessa emigrantgrupper bildade grundstommen till Amerikas förhistoriska befolkning. Före dem fanns där en rik däggdjursfauna, men inga människor. De voro i allra djupaste mening nybyggare. De togo i besittning ett folktomt land. Visserligen är det möjligt, snarast t. o. m. troligt, att nya inflytelser från Asien nått Amerika långt efter de första